

Csak a szavak

Baka István

*Csak a szavak már nem maradt más
csak a szavak csak a szavak
a tó szavában úszom én hol
a hínár mondata tapad*

*testemre és a mélybe húzna
de hát az is csak szó a mély
nevezz meg és a név a szó majd
kiszabadulva partot ér*

*csak a szavak már nem maradt más
nem táplál a kenyér s a bor
lélek vagyok ki test-koloncát
hurcolva folyton megbotol*

*a semmi és a lét közötti
küszöbön bár ez a küszöb
szó maga is csak és riadtan
tévelygek a szavak között*

*jó volna lenni még talán de
mit is tegyek ha nem lehet
a szótáradba írj be s néha
lapozz föl engem és leszek*

Szakadj, Magdolna-zápor

*Szakadj, Magdolna-zápor,
szoknyáiddal suhogva,
akácfa-Jézus Krisztus
lábát fűröszd zokogva!*

*Verejtékező vállán
terülj szét csapzott hajjal!
Orcádba szökő véred
pírja Nagypéntek-hajnal.*

*Zuhogj – ha ily hatalmas,
csodát tehet a kín;
s Krisztus-sebek fakadnak
a meggyfák lombjain.*

*Nézem – s most döbbenek rá:
mióta élek, várlak.
Magdolna, drága tested
itassa át ruhámat!*

*Szakadj, Magdolna-zápor,
szoknyáiddal suhogva,
mint egykor Őt, fűrössz meg
és bocsáss el zokogva!*

„S még mindig itt vagyok”

Vélekedés Baka István életművéről

Árpás Károly

A STÍLUSIRÁNYZATOK HATÁSA

Messze nem arról van szó, hogy hivatalos művészettörténettel foglalkozom. Ám készítettem művészettörténeti összefoglalást, és ennek alapján veszem figyelembe Baka István életművét.

Baka István gyermekként, kezdő költőként a romantikához kapcsolódott. A szekszárdi múzeumban olvashatóak gyermekkori versei.

Majd később, gimnazistaként a neoavantgárd irányzatokat tekintette példaértékűnek! A szürrealizmus plusz népiesség összekapcsolódása volt a példája – erős volt József Attila hatása. Ám nem követte a neoavantgárd szabadverset, és nem volt barátja a beat-költészetnek sem. Jeles, híres, neves és közkedvelt költőként, meg magyar szakos tanárként képes volt imitálni a neoavantgárdnál korábbi irányzatokat is!

Nemcsak klasszicista, romantikus, de szimbolista, impresszionista és szecessziós verseket is írt.

Ám nem volt később posztmodern költő sem!

Fordítóként részben szorosabban kapcsolódott a romantikához (Puskin) és a szimbolizmushoz (orosz századelő szerzői). Az avatott olvasók, kutatók felismerhetik a fordított szerzők hatását a verseiben.

Inkább a neorealizmus jelent meg az epikus alkotásaiban, de nem volt szocialista realista alkotó! A fantázia mellett óriási jelentőséget tulajdonított az életrajzi tapasztalatoknak, emlékeknek, élményeknek, ezért is volt baráti kapcsolata a Szegedre látogatott Hraballal.

Részben nem tervezvén, nem ismervén, de ismereteim és elképzeléseim szerint alapozta a későbbi új irányzatokat: tradicionalizmus – a költői és művészi szabályok követése jelentős volt számára.

HAGYOMÁNYOK KÖVETÉSE

Hiába volt modern alkotónak tekinthető; szorosan és szigorúan követte a szintén szekszárdi születésű magyar tanár, Babits Mihály példáját. Alkotásaiban verstani, rímtani és poetikai (formai) tökéletességekre törekedett.

Noha most nem részletezhetem egyes alkotásait, meg a köteteit, a terjedelmi hiányok miatt, ám felhívom a figyelmet korábbi tanulmányaimra (1.). Csodálatos pontosságú volt a rímélése és a versritmusa! Példásnak tekinthető, Grétsy László ötletét követve, a rímek összjelentése, meg a zenei ismerettségéhez kapcsolódik szövegritmusa. Versesköteteiben mindig törekedett ciklusok kialakítására. Ennek nem csupán azért van jelentősége, mert egy költemény nem létezne önmagában, de a leendő befogadót segíti élmények, ötletek, gondolatok, emlékek kialakításában, mert a művek nem csupán a világgal vannak összefüggésben (Arisztotelészt követve), hanem egymással is szoros kapcsolatban vannak.

Új versformákat is hozott létre: Kompozicionális verstípusoknak neveztem ezeket. E verstípusokon olyan tipológiai és topológiai megkülönböztetést értek, amely elsősorban a versszerkezetségi elvben különbözik a tematikaitól, s ezen belül elkülöníthető verstípus-osztályokra bontható.

Ezeknek a verstípusoknak a kialakítása későbbi kutatás tárgya – az osztályozásban figyelembe veendő segédtudományként a stilsztika, a retorika, a szövegnyelvészet, a zeneelmélet, a film-

esztétika és a képzőművészeti alkotásokat vizsgáló műelmélet. (Itt mondok köszönetet Szigeti Csabának baráti kritikájáért és a kompozícióelmélet történetére vonatkozó ismeretközléséért.)

A MOTÍVUMTORLASZTÁSOS VERSTÍPUS

A motívumtorlasztáson azt értem, hogy az ismétlődő (állandó és/vagy variáns) egységek a közbezárt egységekkel – amelyekkel nem kell feltétlenül racionálisan értelmezhető viszonyba kerülniük – minőségi (jelentési) viszonyt alakítanak ki, s így ezek a nagyobb, jelentésbeli egységek nem csupán alakzati egységként értelmezhetők, hanem – a mű jelentésétől függően – szimbolikus jelentést kaphatnak. Több ismétlődő egység (legyen az megkülönböztethető szó vagy elkülöníthető sor) több ilyen jelentést kapcsolhat össze, s akkor a mű többletjelentése is változhat az asszociatív háló kiterjedésével arányosan. A motívum fogalmát a Világirodalmi Lexikon alapismereti értelmezése szerint gondolom.

A periodikus kompozíció olyan kompozíciót értek, amelynek rendeződési alapelve elkülöníthető elemek azonos vagy variált megkülönböztethető visszatérése, ismétlődése. A periodikus kompozíciós szerkesztésű versformába tehát minden ismétlésre épülő lírai alkotást besorolok.

A szignál-periodikus verstípusnál az ismétlődés olyan körkörös kompozíció, amelyben nem, vagy alig változó egységek (ez lehet egy vagy több sor is) nem refrénszerűen úgy térnek vissza, hogy a közbezárt részek mennyiségét nem szabályozzák, viszont annyi alkalommal ismétlődnek, hogy motívummá emelődjenek. A szerkesztődés fő- és mellékszignálokkal lehet teljes. (...)

A költői képeknek lírai alkotásaiban óriási jelentősége volt!

Noha Nagy Gábor (2.) munkája kiemelte azt, hogy Baka István költőként sok költői képet használt.

Ugyanakkor Varga Magdolna (3.) tanulmánya bizonyította, hogy nemcsak követte a költői képek jelentőségét, hanem kialakította az ún. láncmetaforát. A mikro- és makro-világkép összekapcsolódása volt a meghatározó megoldása.

ÚJ VERSFORMÁJA

A „magyar szonett” plusz verstípus volt új versformája. A gyakorlott költő és az egyetemi diplomás szerző nem akart szembe menni Petrarccal vagy Shakespeare-rel és Shelley-vel! Noha készített példájukra formát, de fontosnak tartotta, hogy megszervezen egy új versformát.

Az általa megnevezett ún. „magyar szonett” formája nemcsak gyakorlati-

lag lett jelentőssé, hanem dominánssá is vált az életművében.

Hanem egyszer elmagyarázta nekem az elvárásait:

a) Legyen minden készítő vers 4x4 soros versszakból álló!

b) A versszak-sorok terjedelme átlag 10-11-szótagú (ha hosszabb vagy rövidebb, akkor is legyen egy szótagnyi különbség)!

c) Kötelező a költeményre a jambikus [„ti-tá”] verselés!

d) A versszakok rímképlete ne legyen azonos, azaz halmazrímes! Lehet páros rím, keresztrím, öllekzörím; ám félrím ne legyen!

e) A kialakítandó költemény tartalmi szerkezete logikus legyen!

Ajánlatos követni Baka István terveztét. (...)

A KULTURÁLIS MŰKÖDÉSE

Hiába volt középiszolás diákként önképzőkörös és színjátszókörös; elhagyván Szekszárdot megszakadt az élő gyakorlata.

Szegedre költözvén a KINCSKERE-SŐ folyóirat szerkesztője lett. Ám nem csupán a fiatal olvasókkal foglalkozott, hanem tartott képzéseket az érdeklődő és tehetséges diákoknak nyaranként.

Emellett támogatta az alkotó-társait is: nemcsak a publikációik, hanem a kötetek megjelenésére.

Készített drámajátékot is.

Volt rádiójátékban is szereplő Szegeden.

Tartott a JATE BTK-án és a Móra Kollégiumban órákat.

Jogosultan lett 1989-ben József Attila-díjas! Nagy László 1976-ban hiába ajánlotta(4)! Ám életművéért, munkásságáért Kossuth-díj is érdemes. Megérdemelné posztumusz-díjasként is.

Jegyzetek:

1. Árpás Károly: KETTŐS TŰKÖRBEŒ Cikkék, tanulmányok, verselemzések BAKA ISTVÁN életművéről (Varga Magdolnával) Illyés Gyula Megyei Könyvtár Szekszárd, 1998.

2. Nagy Gábor: „... legyek versedben asszonánc”. Baka István költészete, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2001.

3. Adatok: Varga Magdolna: A láncmetafora nyomában (Gondolatok Baka István metaforáinak sajátosságairól)

4. In Krónika-töredékek Nagy László naplója 1975. február 14-től 1978. január 29-ig. Sajtó alá rendezte Görömbéi András Helikon Kiadó Budapest, 1994. 330. o. (november 30. kedd)

* A szerző magyartanár, irodalomtörténész, Baka István barátja. Korábban több tanulmányt készített a költő munkásságáról. A fenti vélekedés szerkesztett változatát közöljük.

Döbling

Baka István

Vannak, akik azt mondják: az ember ebben az életben sohasem tudhatja, vajon halála után elkárhozik-e vagy sem, én sem tudhatok tehát semmit előre. Ezeknek azonban ezt válaszolom: megnyílt előttem az ég, és az Orion csillagképében ugyanolyan világosan olvashattam, mint a saját lelkiismeretemben, hogy én itt a földön meztelenül, a végső kétségbeesésben, a saját szennyemben fogok elrothadni és tönkremenni, hogy a másvilágon az örök kínra ébredjek, s ezeket a kínokat nem a kicsiny Föld, hanem a csillagok és a világmindenség dimenzióihoz mérten fogom szenvedni egyre növekvő mértékben, amihez képest a saját nyelvem kiharapása valóságos gyönyörnek számítana.

Ó, Isten, miért is születtem én, nyomorúságos féreg, miért is emelkedtem ki a semmiből?

(A döblingi önvallomásokból)